

บทที่ 4

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ในบทที่ 3 ซึ่งเป็นบทที่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตั้งแต่ช่วงได้รับเอกราชจนถึงปัจจุบันในภาพรวมของ สปป.ลาว ไว้แล้วนั้น ถือเป็นจุดเชื่อมโยงสำคัญในการวิเคราะห์ให้เห็นถึงพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของชุมชนเมืองห้วยทรายในแต่ละยุคแต่ละสมัยและจากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์และคำบอกเล่าของคนในเมืองห้วยทรายถึงพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของเมืองห้วยทรายตั้งแต่ง่อนอาณานิคม จนถึงปัจจุบัน พบว่า ในอดีตเมืองห้วยทรายได้มีสภาพทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปตามการเข้ามายึดครองของคนแต่ละกลุ่มในแต่ละช่วงไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนเงี้ยว ฝรั่งเศส อเมริกา ตลอดจนกลุ่มลาวฝ่ายขวาและลาวฝ่ายซ้าย ซึ่งในทางการเมืองนั้นผู้ปกครองเมืองห้วยทรายในแต่ละช่วงจะเป็นผู้ดำเนินการจัดระบบการปกครองของตนเอง แต่ในทางเศรษฐกิจนั้น กล่าวได้ว่าเมืองห้วยทรายถือเป็นเมืองที่มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจการค้าขายที่อยู่ทั้งในรูปแบบของการค้าภายในท้องถิ่นและการค้าแบบทางไกลมาตั้งแต่ก่อนช่วงตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส โดยมีรูปแบบการค้าขายทั้งในลักษณะของการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันและการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ส่วนทางด้านสังคมนั้น เมืองห้วยทรายประกอบไปด้วยกลุ่มคนหลากหลายกลุ่ม ซึ่งอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองห้วยทราย และเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของเมืองห้วยทรายอย่างชัดเจน จึงได้แบ่งช่วงในการอธิบายออกเป็น 3 ช่วงด้วยกันคือ 1. ช่วงก่อนอาณานิคม คือ ก่อนปี ค.ศ. 1893 2. ช่วงอาณานิคมปี ค.ศ. 1893-1953 และ 3. ช่วงปลดปล่อยเป็นเอกราชปี ค.ศ. 1954 - ปัจจุบัน อันมีรายละเอียดของแต่ละช่วงดังต่อไปนี้

4.1 ช่วงก่อนอาณานิคม ก่อนปี ค.ศ. 1893

จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ของเมืองห้วยทราย(สุริยง ส.ห่าน, 2538) พบว่าในช่วงก่อนตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในปีค.ศ. 1893 นั้น ได้มีคนเงี้ยวกลุ่มหนึ่งกับพรรคพวกอีกหกคนภายใต้การนำมานายอุปั๋งหย่ามะ ได้พากันเดินทางมาตั้งเมืองหมอกใหม่(ขุนยวม)

ซึ่งการเดินทางได้ตัดผ่านมาทางดินแดนแห่งล้านนาประเทศ ฝาคอยอินทนนท์ทางทิศตะวันออก จากนั้นได้ผ่านมาทางเมืองงาย เชียงดาว และลุล่วงเข้าสู่เมืองเชียงราย โดยมีจุดประสงค์ในการเดินทางครั้งนี้เพื่อค้นคว้าหาบ่อแก้ว²ที่อยู่เลียบบตามสองฝากฝั่งแม่น้ำของ หรือ แม่น้ำโขงในปัจจุบัน เนื่องจากเมืองที่อาศัยอยู่เดิมนั้นห่างไกลความเจริญ อีกทั้งขาดคนสัญจรไป – มา จึงต้องการแสวงหาดินแดนเพื่อการตั้งถิ่นฐานแห่งใหม่และเพื่อใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน

การสำรวจของคนเงี้ยวทั้งหมดได้เริ่มต้นจาก เมืองเชียงแสน เลียบลงมาตามแม่น้ำของ (แม่น้ำโขง) และเข้าตามปากห้วยต่างๆ จนลุล่วงเข้าถึงเขตแดนเชียงของ ส่งผลทำให้หน่วยรักษาการประจำด่านได้กักตัวไว้ และเมื่อการสืบสวนของนายหลวงเมืองเชียงของ เห็นว่า การเดินทางของทั้งหมดในครั้งนี้ไม่มีภัยต่อบ้านเมืองของตนแต่อย่างใดจึงได้ปล่อยตัวไป และได้อนุญาตให้ทั้งหมดเงี้ยวทั้งหมดคนค้นคว้าหาแหล่งแก้วตามความเชื่อต่อไป โดยการสำรวจได้เริ่มต้นมาตั้งแต่บ้านหาดบ้าย และน้ำเกิง ล่องลงมาจนถึงทางใต้ของบ้านปากงาว ทั้งหมดจึงประสบผลสำเร็จ ซึ่งพวกเขาได้พบแร่แก้วที่พวกเขาได้ใช้เวลาค้นหาเป็นเวลานาน การค้นคว้าดำเนินมาถึงห้วยทรายใหญ่ ห้วยทรายน้อย และถึงปากห้วยห่าย จนทั้งหมดมีความพึงพอใจแล้ว จึงรีบกลับคืนไปรายงานเจ้าฟ้าขุนจิงที่เมืองหมอกใหม่(ขุนยวม) เมื่อเจ้าฟ้าขุนจิงได้ทราบข่าวจากการรายงานของ อุปั๋งห่ามะ เช่นนั้นแล้ว ก็มีความปิติยินดีอย่างล้นเหลือ เมื่อได้ฤกษ์งามยามดีแล้ว เจ้าฟ้าขุนจิง จึงได้โยกย้ายเอาครอบครัว โดยมีช้าง 16 ตัว เป็นขบวนลำเลียง มีขุนหาญ 39 คน และยังมีครอบครัวติดตามมา 46 ครอบครัว การเดินทางได้เดินทางผ่านเมืองป่าน เมืองปาย ข้ามขุนเขาคอยอินทนนท์ ห้วยน้ำแม่แจ่ม ตัดเข้าขุนน้ำแม่ปิง ลัดข้ามขุนดอยเชียงดาว ลงสู่บ้านเมืองงาย จนลุล่วงไปถึงเมืองเชียงราย เมื่อแจ้งจุดประสงค์ให้เจ้าเมืองเชียงรายทราบแล้วก็มุ่งหน้าเดินทางจนถึงเมืองเชียงของซึ่งตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับแหล่งที่มีแก้วอันเป็นบ้านห้วยทรายนั่นเอง เมื่อได้แจ้งจุดประสงค์ของการเดินทางต่อเจ้าเมืองเชียงของแล้ว ขบวนก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ภายหลังบรรดาครอบครัวคนทั้งหลาย ได้ข้ามน้ำของ (แม่น้ำโขง)เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เหลือแต่ฝูงช้าง 16 ตัวไม่ยอมข้าม ถึงความขี้ขลาดจะจับไปได้อย่างไรก็ตามแต่ช้างก็ยังไม่ยอมข้าม เมื่อเป็นดังนั้น เจ้าฟ้าขุนจิง และบรรดาคนเฒ่าคนแก่เล็งเห็นว่าเป็นลางไม่ดี จึงได้พากันทำหิ้งบูชาขึ้นแล้วทำพิธีบวงสรวงเทพยดาอารักษ์ มีการบอกกล่าวอัญเชิญ ด้วยความเจาะจงหาอารักษ์ หลักเมือง เมืองหมอกใหม่ เมืองป่าน และเมืองปาย ขอให้มาเป็นประธานปกป้องรักษาบ้านเมืองที่จะได้ตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านเขตแคว้นฝั่งซ้ายของแม่น้ำของ(แม่น้ำโขง) และได้ขอให้อนุภาพแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปวงจงช่วยคลบบันดาลให้ช้างทั้ง 16 ตัวนี้จึงได้ข้ามปากผู้ฝั่งซ้ายด้วยความสวัสดิด้วยเทอญ เมื่อท่านผู้สมมุติเป็น พราหมจารย์และทำพิธีจบลงก็ได้ปรากฏสิ่ง

²บ่อแก้วในที่นี้ หมายถึง บ่อพลอย

³ บทบันทึกยังได้บันทึกถึงว่าเจ้าเมืองเชียงของก็ได้มีส่วนในการขุดแก้วหรือพลอยครั้งนี้ด้วย

อัศจรรย์เกิดขึ้นคือ ช้าง 16 ตัว ซึ่งมีช้างผู้มีลักษณะตัวใหญ่ งามอม เป็นหัวหน้าฝูงเดินนำพาหมู่ช้างสู่น้ำของ(แม่น้ำโขง) โดยไม่ได้ถูกการบังคับแต่อย่างใด เมื่อเห็นเป็นความสำคัญเช่นนั้นแล้ว เจ้าฟ้าขุนจิง และบริวารทั้งหลายจึงได้ยึดถือเอาเทพยดา ทางเมืองหมอกใหม่ เมืองปาย และเมืองปันมาสถิตเสถียรเป็นอารักษ์หลักเมืองแห่งเมืองใหม่ ที่จะได้สร้างตั้งขึ้นนี้ต่อไป(สุริยง ส.ห่าน, 2538: 1-4)

การเข้ามาตั้งรกรากของเจ้าฟ้าขุนจิงและพรรคพวกในระยะแรกนั้น ได้เลือกเอาปากน้ำห้วยทรายน้อยที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของแม่น้ำโขงเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน โดยอยู่ตรงกันข้ามกับบ้านหัวเวียงเมืองเชียงของและอยู่ระหว่างกลางของบ้านท่าข้าม บ้านห้วยอ้อย บ้านเวียงใหม่และทิศเหนือของบ้านคำน เมืองห้วยทราย หมู่บ้านเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่ได้มีการตั้งถิ่นฐานมาก่อนแล้ว ตั้งแต่เมื่อใดนั้นไม่ได้กล่าวถึง แต่ได้กล่าวถึงสภาพของหมู่บ้านว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านเหล่านี้มีการอยู่กินกันอย่างง่าย ๆ ไม่มีหลักฐานมั่นคง เพราะตามปกติแล้ว จะมีโจรผู้ร้ายมากอัยรบกวนชาวบ้านอยู่เป็นประจำ ดังนั้น ชาวบ้านจึงไม่ต้องการตั้งหลักฐานอันมั่นคง ทั้งนี้ก็เพื่อหลบหลีกภัยได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านจึงไม่ค่อยจะมีความสุขแต่อย่างใด เนื่องจากเป็นถิ่นฐานที่ไกลจากเจ้าหน้าที่การปกครองในสมัยนั้น

กล่าวถึงเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองห้วยทรายในช่วงเวลานั้น พบว่ามีเมืองสามพุลซึ่งถือเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งที่อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองห้วยทรายในยุคนี้ ชาวบ้านในเมืองถูกเรียกว่า “พวกสามตัว” (ท้าว) โดยการบอกเล่าของพญาขันใจ ซึ่งเป็นคนอาวุโสคนหนึ่งของบ้านนั้นว่า ตั้งแต่ดั้งเดิมมา บรรพบุรุษของพวกสามตัวได้อพยพลงมาจากเขตหลวงหัวทาเพื่อจะข้ามน้ำของ(น้ำโขง)ไปสู่ดินแดนเวียงน่านอันเป็นเมืองหลวงของกลุ่มพวกสามตัว แต่เมื่อมาถึงน้ำของ(น้ำโขง)แล้ว ก็ถูกพวกมอญซึ่งมาทำศึกกับเมืองลาว สกัดกั้นไว้ไม่ให้เคลื่อนย้ายจึงเป็นเหตุให้พวกสามตัวตั้งมั่นอยู่เขตเมืองห้วยทราย ณ. บ้านห้วยอ้อยเวียงใหม่และบ้านท่าข้ามจนถึงยุคปัจจุบัน

นอกจากนี้ การปกครองของเมืองห้วยทรายยังได้แผ่ขยายออกไปถึงน้ำขุ่น น้ำต้อย น้ำฟ้า น้ำมาย ท่งลาด ไปจนถึงดินดอนน้ำโลงติดต่อกับเขตแดนเมืองสิงห์ สันคอย ล้านท่งเปา หัวน้ำเจียม และมีอาณาเขตติดกับจีน เมืองเชียงรุ่งทางด้านตะวันออก ซึ่งแต่เดิมอาณาเขตทั้งหมดนี้เป็นอาณาเขตที่ขึ้นกับเวียงน่าน(รัฐน่าน) ในอดีตนั้นพื้นที่ดังกล่าวถึงเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองที่สุด เนื่องจากเป็นเส้นทางการค้าเก่าของกองคาราวานพ่อค้าจีนยูนนานที่ใช้เดินทางเพื่อทำการค้ากับเมืองน่าน โดยเฉพาะการค้าเกลือที่เมืองปัว แต่เมื่อพม่าได้ยกกองทัพเข้ามาตีเอาเขตดินแดนดังกล่าวไว้ได้ ส่งผลทำให้ประชาชนในหมู่บ้านดังกล่าว ตกระกำกรรมลำบาก ถูกเข่นฆ่าราวี ถูกบังคับขู่เอา

⁴ เขตหลวงหัวทา หมายถึง แขวงหลวงน้ำทาในยุคปัจจุบัน

ทรัพย์สินเงินทองเสบียงอาหารและเกณฑ์ไปทำงานให้พม่า เช่นปลูกที่พักอาศัยของพม่า ขุดร่องล้อมรอบตามที่อยู่ของพม่า นอกจากนั้นยังบังคับให้ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เพื่อใช้เป็นอาหารสำหรับกองทัพพม่า ในระยะต่อมา ประชาชนมีความรู้สึกที่ไม่สามารถต้านทานและอดทนต่อความโหดร้ายทารุณของพวกพม่าได้จึงพากันหลบหนีข้ามไปอาศัยอยู่เมืองที่ตั้งตรงกันข้ามกับแม่น้ำของ(แม่น้ำโขง) โดยทิ้งบ้านเรือนกลายเป็นเมืองร้างในที่สุด

เมื่อเจ้าขุนจิง ได้รู้ถึงประวัติของหมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครองเมืองห้วยทรายแล้วก็ได้มีการปรับปรุงการปกครองให้มีความเข้มแข็งขึ้นเป็นลำดับ โดยในเขตบ้านด่านหิน และเขตเมืองสามพุด เจ้าฟ้าขุนจิงได้แต่งตั้งให้สลาโป้ เป็นหัวหน้าขุนหาญ มีกำลังหนุนถึงร้อยกว่าคน ซึ่งได้อาศัยคนสามตัวและคนชาวญวน ในเขตบ้านด่านและบ้านน้ำปึก ช่วยเหลือปกครองชาวบ้านให้มีความเป็นอยู่ที่สงบสุขและเป็นปึกแผ่น

เจ้าฟ้าขุนจิงได้เข้ามาตั้งหลักมั่นอยู่ในเขตเมืองห้วยทรายในเดือนสี่ iew ก็คือเดือนสี่ ลาว เป็นปีฉลูไก่(ปีช้าง) จุลศักราช 1246 (พันสองร้อยสี่สิบหก) พุทธศักราช 2427 (สองพันสี่ร้อยยี่สิบเจ็ด) และคริสต์ศักราช 1884 (หนึ่งพันแปดร้อยแปดสิบสี่) กล่าวถึงการปกครองสมัยนั้น ได้มีการแต่งตั้งหัวหน้าจู้ หัวหน้าหน่วย หัวหน้าบ้าน หัวหน้าคุ้ม หัวหน้าเขต และหัวหน้ากอง เป็นผู้ปกครองของแต่ละเขต อันมีหน้าที่รับผิดชอบในเขตการปกครองของตนเอง

การทำมาหากินในช่วงเวลานั้น อาศัยการขุดแก้วเป็นหลัก การซื้อขายแก้วบางครั้งก็มีพ่อค้าชาวเจี๋ย มาจากเมืองพะเยา เมืองจาว ลำปาง มาซื้อ บางครั้ง ก็เป็นการรับซื้อกันเองภายในกลุ่ม ส่วนใหญ่เจ้าฟ้าขุนจิงจะเป็นผู้รับซื้อเอง เมื่อสะสมได้มากก็นำเอาแก้วไปขาย บางครั้งจะเอาไปขายไกลถึงบางกอก(กรุงเทพมหานคร) ซึ่งการเดินทางในแต่ละครั้งจะต้องใช้ระยะเวลายาวนานจนถึงเดือนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง เพราะการเดินทางจะต้องเดินด้วยเท้า นอกจากนี้ชาวบ้านก็จะถางไร่ปลูกข้าว ทำสวนปลูกพืชต่าง ๆ เลี้ยงสัตว์ หมู วัว ควาย เป็ด ไก่(ช้าง) และ ม้าสำหรับใช้เป็นพาหนะ ส่วนการซื้อขายสินค้าของชาวบ้านส่วนใหญ่จะอาศัยการแลกเปลี่ยนสินค้า แต่ในบางครั้งก็มีพ่อค้าจากเมืองไทยเดินทางเข้ามาค้าขายโดยใช้เงินแท่งที่หล่อหลอมด้วยเงิน(Silver) แล้วตัดเป็นชิ้นเป็นส่วน อันมีมูลค่าหนักเป็นเฟื้อง เป็นไฟ เป็นสลึง เป็นบาท เป็นสื่อกลางที่ใช้ในการซื้อขายสินค้ากับชาวบ้านบ้างแต่ไม่มากนัก

ภาพ 1 เมืองห้วยทราย ปี ค.ศ. 1890

ที่มา: Andrew Walker, 1999: p.111

ด้านพิธีกรรมความเชื่อ เจ้าฟ้าขุนจิงได้สถาปนาให้มีหอเทวดาเมืองขึ้นเพื่อให้เป็นศาลพระภูมิเจ้าที่อารักษ์หลักเมือง โดยได้อัญเชิญเอาเจ้าที่มาจากเมืองป็น เมืองปาย อันเป็นเทพอารักษ์ประจำเชื้อชาติตระกูลของชาวเงี้ยวโดยตรง และถือเอาเดือน ๖ ขึ้น 13 ค่ำเป็นวันกำหนดเลี้ยงปาง (หอเทวดาเมือง) ทุกๆปี ซึ่งได้ยึดถือถือเป็นจารีตท้องถิ่นมาตั้งแต่ปีจุลศักราช ๑๒๔๙ (หนึ่งพันสองร้อยสี่สิบเจ็ด) หรือ ค.ศ. 1885

นอกจากนี้ ทางด้านศาสนา เจ้าฟ้าขุนจิงได้จัดสร้างกุฏิขึ้นหนึ่งหลังอยู่ทางภูใจกลางบ้านเหตุที่ต้องตั้งกุฏิไว้ตรงใจกลางบ้านนั้น ก็เพื่อให้มีการพัฒนาและมีความเจริญขึ้นในใจกลางบ้านเมือง กุฏิหลังนี้สร้างขึ้นคล้าย ๆ กับปราสาท ซึ่งมีคานสามล้น พื้นยกสูงหกศอก มีพระอาจารย์หนึ่งองค์อันมีชื่อว่า เจ้าสล่ากาลา มาประจำอยู่วัด ซึ่งการเผยแพร่ศาสนาที่ใช้เป็นภาษาพม่า นอกจากนี้ได้แต่งตั้งให้พ่อเฒ่าสล่าน้อยเป็นอาจารย์วัด ซึ่งพ่อเฒ่าสล่าน้อยผู้นี้มีหน้าที่เป็นร่างทรงของเทวดาเมืองที่คอยเป็นที่ปรึกษาใกล้ชิดของเจ้าฟ้าขุนจิง

บ้านห้วยทรายตอนนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นบ้านที่สร้างตั้งขึ้นมาใหม่ก็ตาม แต่ถ้าจะกล่าวถึงศาสนาแล้ว ชาวบ้านทั้งหลายชอบทำบุญทำทาน และคำจูนศาสนาเป็นอย่างดี ดังจะสังเกตเห็นได้

⁵ เจ้าสล่ากาลา เป็นคนอินเดีย ที่มีพ่อเป็นคนอินเดีย แต่มีแม่เป็นคนพม่า

จากความเจริญของวัดวาอารามที่ได้สร้างมาเป็นจำนวนมาก และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในรอบปี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เดือนเจียง ซึ่งเป็นเดือนลำดับที่หนึ่งของลาว ชาวบ้านมีการเก็บเกี่ยวข้าวขึ้นยุ้งฉาง การเก็บเกี่ยวก็เป็นฤดูหนึ่งที่แสดงถึงความสมัคสมานสามัคคีของชาวบ้าน การเก็บเกี่ยวจะดำเนินไปเป็นแต่ละไร่แต่ละนา ซึ่งเจ้าของแต่ละไร่แต่ละนาจะบอกกล่าว “ช่วยเอาแรงเจ้าช่วยฉันครั้งนี้ ครั้งหน้าฉันจะช่วยเจ้า” แลกเปลี่ยนแรงงานกันด้วยความเต็มใจในการเก็บเกี่ยวบ่าวสาวก็จะร้องรำทำเพลงเกี่ยวกันไปตามภาษา อันทำให้มีบรรยากาศที่ม่วนซื่น(สนุกสนาน)จนหมดฤดูเก็บเกี่ยว

เดือนยี่ เดือนลำดับสองนี้เป็นเดือนเข้าปีวิสาขกรรมทางพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เพื่อความบริสุทธิ์ของพระเถระเจ้าทั้งปวง และเป็นวาระเฉลิมฉลองผลสำเร็จในการเก็บเกี่ยวผลผลิตภายในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านจะเดินทางไปตักบาตรทำบุญด้วยข้าวใหม่ที่วัด หลังจากนั้น ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนของคนลาวจะตระเตรียมอาหารคาวหวานต่าง ๆ ไปไหว้ผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นสิริมงคลในการเริ่มต้นชีวิตใหม่

เดือนสาม โดยเฉพาะเดือนสามเพ็ง(วันเพ็ญเดือนสาม)ทางพุทธศาสนาถือกันว่าเป็นวันสำคัญ เป็นวันที่พระที่มาประชุมล้วนแต่เป็นพระที่อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา(พระพุทเจ้าบวชให้) จำนวน 1,250 รูปที่เข้ามารับโอวาทจากพระพุทเจ้า ที่กรุงเวสาลีและแสดงปาฏิโมกข์ เข้าอุโบสถศีลเป็นครั้งแรก โดยมีได้นัดหมายกันมาแต่อย่างใด และพระสัมมาสัมพุทเจ้าก็ได้กล่าวต่อกองประชุมถึงอายุสังขารของพระองค์ว่า “นับแต่บัดนี้เป็นต้นไปอีกสามเดือนพระองค์จะได้เข้าสู่พระปรินิพพานแล้ว” ในบุญนี้ชาวบ้านก็จะมีการแต่งดา ก่อนถึงวันเดือนเพ็ญหนึ่งอาทิตย์ โดยแต่ละครอบครัว บ่าวสาว ต่าง ๆ นัดกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเข้าป่าไถ่ ๆ หมู่บ้าน เพื่อตัดเอาไม้พินมาถวายนาน และตามบ้านเรือนก็จะจัดให้มีปวงลอง(มีการเล่นการพนัน เช่น เล่นถั่ว หมากออย หมากกะลอกตกบันได และหวยเจ้าฟ้า) อาทิตย์ต่อมาซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนสาม ก็มีการเวียนเทียน และจุดพินถวายนานและจุดบั้งไฟดอกเฉลิมฉลองกันด้วยความเบิกบานม่วนซื่น ตอนเช้ามีต่อมาชาวบ้านก็มาเอาข้าวขึ้นไปจี่(ย่าง)ไฟ แล้วก็ตักบาตรที่วัด ซึ่งเรียกว่าบุญข้าวจี่นั่นเอง

เดือนสี่ เป็นเดือนที่เตรียมแต่งดางานมหาชาติเฉลิมฉลองพระบรมชาติสุดท้ายของพระพุทเจ้า(บุญพระเวท)คือชาติก่อนหน้าที่จะเกิดมาเป็นพระสัมมาสัมพุทเจ้า

เดือนห้า ทางภาคส่วนชมพูทวีปเป็นคิมหันตฤดู อันมีอากาศอันอบอ้าวมาก และเป็นเวลาที่การงานก็เบาบางลง จึงถือโอกาสนี้เบิกบานม่วนซื่นเฉลิมฉลองบุญปีใหม่ของลาว ทางพุทธศาสนาก็มีการตักบาตร กรวดน้ำ รับศีล ฟังเทศน์ตลอดสามวันสามคืน สรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ ส่วนตามบ้านเรือนก็มีการส่งเคราะห์ปัดเป่าเภทภัยต่าง ๆ ออกจากตนตัวและเรือนชานบ้านช่อง และมี

การสูมาคารวะ(ขอขมา)พ่อแม่ และ ผู้หลักผู้ใหญ่ มีการตักขู จุดบั้งไฟ รดน้ำและเบิกบานม่วนซื่นต่าง ๆ

เดือนหก ถือกันว่าเป็นวันสำคัญหนึ่งทางด้านพุทธศาสนา เรียกว่าเดือนหกเพ็ง(“เป็ง”ในภาษาล้านนาหรือวันเพ็ญเดือนหก) ซึ่งเป็นบุญวิสาขบูชา คือ 1. เป็นวันที่พระพุทธเจ้า ประสูติ 2. วันตรัสรู้ และ3. ปรีณิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เดือนเจ็ด เดือนนี้ชาวเงี้ยวทั้งหลายถือเป็นเดือนที่เลื่องป่างเมือง(หอคำ) บวงสรวงเทวดาอารักษ์หลักเมืองทั้งนี้เพื่อความอยู่ดีกินดีของชาวอาณาจักรพม่าทั้งปวง

เดือนแปด เดือนแปดนี้ชาวเงี้ยวก็ถือเป็นบุญเข้าพรรษาของพระสงฆ์ สามเณร วันนี้อาศัยเป็นวันสัตย์พญพระพุทธเจ้า แสดงพระธรรมเทศนา(ธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร) โปรดพระปัจจุวัคคิทั้งห้า ณ ที่ป่าอิสิปตคณมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ถือกันว่าเป็นวันสำคัญทางศาสนา เพราะว่ามี

1. วันนี้ได้มีพระอรหันต์ เพิ่มขึ้นในโลกหกพระองค์แล้ว
2. วันนี้เป็นวันที่ประกาศพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
3. เป็นวันที่เริ่มต้นปฐมเทศนา
4. เป็นวันแรกที่เริ่มปวารณา 3 เดือน ซึ่งเรียกว่าวันเข้าพรรษา

เดือนเก้า เดือนเก้านี้เป็นวันทำบุญสารท(เข้าประดับดิน) อุทิศให้เป็นทานแก่เปรตพลีซึ่งความเดิมได้มีอยู่ว่าวันนี้เป็นวันที่นายนิรบาลคือ จ่ามบาล นั้นเอง ได้ปล่อยสัตว์นรกออกมาขอกินของที่มนุษย์อุทิศให้เป็นทานไป สัตว์นรกบางตัวเมื่อได้รับส่วนทานหรือผลบุญที่ญาติได้อุทิศไปให้ก็ได้พ้นจากนรกมุ่งสู่สวรรค์ชั้นฟ้าเสวยสุขต่อไป

เดือนสิบ เดือนสิบเพ็ง(เป็ง)นี้ เป็นวันที่ตระเตรียมตกแต่งดาเอาข้าวสาลากไปถวายทาน อันเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาที่มีมาตั้งแต่โบราณกาล การอุทิศสาลากพัตรนี้แล้วแต่ผู้มีเจตนาจะเจาะจงถวายตามความมุ่งมาตปรารถนาของแต่ละบุคคล คือ จะอุทิศของถวายทานให้ญาติพี่น้องหรือบุคคลที่ล่วงลับไป หรืออุทิศส่วนทานนั้นให้แก่ตนเองไว้เพื่อภายหลังหน้า

เดือนสิบเอ็ด เดือนสิบเอ็ดเพ็ง เป็นวันออกพรรษาของพระภิกษุ สามเณร ที่ได้ปวารณาแล้วตลอดสามเดือน วันนี้ทางจารีตประเพณีเงี้ยวได้ยึดถือเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพื่อเทิดทูนเกียรติของพระพุทธองค์เจ้าซึ่งเสด็จลงมาจากดาวดึงส์ คราวเสด็จขึ้นไปจำพรรษาโปรดพุทธมารดาอยู่ดาวดึงส์วันนั้น เมื่อออกพรรษาแล้วพวกเทพบุตร เทพธิดาทั้งหลายได้เนรมิต บันไดแก้วทอง เงิน ถวายให้เสด็จลงมาสู่เมืองสังกัสสะแคว้นโกศลด้วยเหตุนี้ ชาวเงี้ยวจึงได้ถือเป็นเกียรติอันสูงส่ง เพื่อคำนับรับต้อนรับพระองค์ท่านนับว่าเป็นงานใหญ่มหิราพ โดยเฉพาะเมืองห้วยทรายของเรา นี้ เจ้าฟ้าขุนจิง ได้จัดให้มีงานมหรสพต่างๆ เป็นต้นว่าให้มีการตักบาตร ท่วมกลางใจเมืองเป็นเวลา

ถึงสามวัน เริ่มตั้งแต่เวลาเจ็ดโมงถึงเก้าโมงเช้า พร้อมนั้นยังได้นิมนต์เอาพระมาจากฝั่งตรงข้ามน้ำของ คือ วัดศรีดอนชัย วัดหลวง วัดพระแก้ว วัดหัวเวียง และวัดห้วยเม็ง มาร่วมการดักบาตร เมื่อเสร็จสิ้นพิธีแล้วก็มีมารับศีลรับพร กรวดน้ำ และถวายวัตถุปัจจัยแด่ภิกษุสงฆ์หลังจากพิธีทางศาสนาจบลง การรื่นเริงก็เริ่มขึ้นด้วยการปล่อยโคมไฟ(ชนิด ตอนกลางวัน ซึ่งใช้แค่ควันอัด) ขึ้นสู่ท้องฟ้า ครั้งละหลายสิบลูก สำหรับตอนกลางคืนทั่วทั้งเมืองห้วยทรายก็เรืองรุ่งไปด้วยแสงสว่างของโคมสี ซึ่งห้อยประดับไว้แต่ละบ้านเรือน ตามถนนหนทาง ตั้งแต่หัวบ้านถึงหางบ้านจะเป็นคืนที่งดงามที่สุด ส่วนการสนุกต่างๆ ก็จะฉลองกันอยู่ที่วัด เริ่มต้นด้วยการรับศีลรับพร ฟังเทศน์และกรวดน้ำ หลังจากนั้นมีการฟ้อนนางนก ฟ้อนสิงโต ฟ้อนโจน (ซึ่งช่างได้ทำหุ่นไว้ก่อนแล้ว) สลับรายการก็มีการจุดบั้งไฟดอก ฟ้อนเซิ้ง ฟ้อนดาบ (ฟ้อนเซิ้งการต่อสู้) และมีการจุดโคมไฟขนาดใหญ่ขึ้นสู่ท้องฟ้า โคมไฟดังกล่าวถูกสร้างขึ้นโดยช่างผู้ชำนาญงาน จะทำด้วยกระดาษสา(ซึ่งเป็นเยื่อที่ทำด้วยเปลือกต้นสา ด้วยกรรมวิธีพิเศษ ทำให้เชื่อดังกล่าวมีความทนทานเป็นพิเศษ) จะใช้น้ำมันยางเป็นเชื้อเพลิงซึ่งมัดติดไว้ปากท่อของโคมนั้น และ โคมนั้นยังถูกห้อยด้วยเครื่องถวายทานต่างๆ นอกจากนั้นยังมีการแสดงละครรูปป๊อกล(น่าจะเป็นละคร โรงเล็ก) ซึ่งจะแสดงถึงเรื่องขุนช้างขุนแผน เรื่องสุชนม โนรา เรื่องสังข์สินไชย ละครย่อยต่างๆ การเฉลิมฉลองดังกล่าวจะเล่นการถึงสามวันสามคืน ทั้งนี้ก็เพื่อสนองพระเดชพระคุณและต้อนรับการกลับมาจากสวรรค์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างสมเกียรติ และเวลาเริ่มต้นของหมั้นตฤดู ซึ่งหมายความว่าพระภิกษุสงฆ์จะเดินทางไปแรมคืน(ค้างคืน) อยู่วัดใดก็ได้

เดือนสิบสอง เป็นเดือนสุดท้ายของปี ทางประเพณีถือว่า เป็นบุญประเพณีเพื่อสืบต่อเฉลิมฉลองปูชนียสถานอันเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์มาแต่ดึกดำบรรพ์เป็นต้นว่าวัดวาอารามที่มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ข้างในที่เก่าแก่ที่เคยนับถือกันมา ปูชนียสถานทั้งปวงที่กล่าวมานี้สำหรับในเขตพื้นที่ห้วยทรายของเรานี้ ก็มีอยู่สถานที่เดียวคือ พระธาตุปากห้าย(ผาค่า) ซึ่งมีประวัติความเป็นมาดังต่อไปนี้

“ พระธาตุดวงนี้ชื่อเดิมได้มีชื่อว่าพระธาตุปากห้าย(ปากห้วยห้าย) หรือคำว่าข้าย ซึ่งดึกดำบรรพ์มีชาวลัวะเคยมาปักห้าย(ดาบ้าย) ไว้ดักสัตว์ป่าในล่องน้ำห้วยแห่งนี้ ดังนั้นห้วยดังกล่าวก็ได้ถูกเรียกว่าห้วยปากห้ายแต่นั้นเป็นต้นมา พระธาตุแห่งนี้ได้เป็นปูชนียสถานอันเก่าแก่ที่สุดซึ่งมีอายุมานานถึง 970 ปี(เก้าร้อยเจ็ดสิบ) แต่ตัวพระธาตุที่เห็นอยู่ทุกวันนี้เป็นธาตุที่สร้างครอบพระธาตุเก่าซึ่งได้ผู้พังลงในปี ค.ศ. 1956 ก่อนที่จะทำการสร้างธาตุใหม่ครอบนั้นเจ้าศรัทธาทั้งหลายก็ได้พากันขุดค้นลงไปในพื้นที่ฐานของธาตุเก่านั้นก็ได้พบพระพุทธรูปซึ่งหล่อหลอมด้วยทองสำริดหน้าตักสี่ถึงห้านิ้วหลายองค์และพุทธรูปหล่อด้วยเงินอีกหลายองค์ พระพุทธรูปดังกล่าวล้วนแต่มีลวดลายและ

แกะสลักของเมืองล้านนาประเทศและมีวัตถุสิ่งของโบราณบรรจุอยู่หลายอย่าง เมื่อการขุดลงไปประมาณห้าเมตรก็ได้พบอุโมงค์เล็กๆ และมีพระอุป(ผอบ)หินขนาดใหญ่พอสมควรบรรจุอยู่ อุปไบนั้นได้มีสลักวดลายอย่างงดงามและมีประตูลิลาปิดไว้อย่างดี เมื่อเปิดประตูหินออกก็เห็นพระอุปทองสำริดอยู่ข้างในและมีแกะสลักวดลายอันงดงาม มียอดคล้ายกับพระธาตุ เมื่อเปิดฝาพระอุปทองนั้นก็ปรากฏมีอุปเงินและเมื่อเปิดอุปเงินออกก็บรรจุด้วยอุปคำอีก แต่ละอุปก็มีแกะสลักวดลายอย่างงดงาม ในที่สุดก็เปิดอุปคำนั้นออกมา ก็ได้ปรากฏเห็นพระอัฐิธาตุคำเล็กๆ จำนวนแปดสิบองค์ แต่ลักษณะของธาตุเล็กๆ ดังกล่าวมีลักษณะแตกต่างกันออกไป บางอันก็กลม บางอันก็แหลม ทั้งหมดได้มีความเลื่อมใสแวววาวเป็นระยับ พระธาตุเล็กๆ แปดสิบเม็ดได้บ่งบอกถึงอายุสังขารของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้มีอายุแปดสิบพรรษานั้นเอง อีกสถานที่สำคัญเรื่องหนึ่งคือพระแท่นของพระอุปนั้น ได้แกะสลักเป็นตัวหนังสือล้านนา ถึงวันสร้างพระธาตุดวงนี้ ในจุลศักราช 384 ซึ่งตรงกับ ค.ศ.1022

อีกอย่างหนึ่งพระธาตุปากห้วยนี้ได้มีพื้นปลูฟิอันเต็มไปด้วยแก้วแสงอันล้ำค่า มูลค่าของมันยากที่จะหยั่งถึงได้ ต่อมาพระธาตุก็ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นพระธาตุสุวรรณผาคำ (หรือฝาคำ) อันเป็นลักษณะและเป็นมิ่งแก้วขวัญเมืองซึ่งชาวเมืองห้วยทรายทุกคนควรภูมิใจ และบูรณะปกป้องรักษาไม่ให้ชำรุดเสียหาย” (สุริยง ส.ห่าน, 2538: 15-17)

กล่าวได้ว่า ในช่วงที่เจ้าฟ้าขุนจิงปกครองบ้านห้วยทรายนั้น พบว่า เมืองห้วยทรายมีความอุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองแห่งในอาณาบริเวณนี้ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ภายในบ้านห้วยทรายมิแต่ความสุขชุ่มเย็นและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ปราศจากโจร ผู้ร้าย ก็เป็นเพราะความสามารถในด้านการปกครองและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สุขุมหนักแน่นของเจ้าฟ้าขุนจิง ด้วยเหตุนี้จึงได้มีประชาชนทางเมืองเชียงของจำนวนหนึ่ง ได้อพยพข้ามมาอาศัยอยู่ที่เมืองห้วยทรายกับเจ้าฟ้าขุนจิง แต่อยู่มาไม่นานเจ้าเมืองเชียงของก็ได้มาทวงเอาชาวบ้านของตนคืน ซึ่งเจ้าฟ้าขุนจิงก็ให้ชาวบ้านผู้อพยพได้เลือกเอาด้วยความสมัครใจและยังได้บอกเจ้าเมืองเมืองเชียงของไม่ให้ใช้การขู่เข็ญหรือบังคับแต่อย่างใด ผลปรากฏว่าได้มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งตัดสินใจอยู่กับเจ้าฟ้าขุนจิงต่อไป

4.2 ช่วงอาณานิคมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1893-1953

ในช่วงที่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครองเมืองห้วยทรายในปี ค.ศ. 1894 นั้น ประวัติเมืองห้วยทรายได้บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพบ้านเมืองในช่วงเวลานั้น ไว้ว่า เมื่อเจ้าฟ้าขุนจิงได้เป็นเจ้าปกครองท้องถิ่นนี้มาเป็นเวลาหลายสิบปีกว่ามาแล้ว และได้รับรู้ถึงกำลังพลของตนว่ามีความสามารถเพียงใด ถึงแม้ว่าเขตแดนจะรวมถึงด้านทิศ น้ำปึก สามตัว และสามพุท้ตาม แต่กำลังดังกล่าวคงจะไม่สามารถต้านทานกับอำนาจฝรั่งเศสได้ จึงได้ประชุมเพื่อปรึกษาหารือแก้ไข

สถานการณ์ไว้ล่วงหน้า เพราะอิทธิพลของพวกฝรั่งเศสได้แผ่ขยายมากขึ้นในช่วงเวลานั้น และได้ทราบข่าวว่ากองทัพฝรั่งเศสได้มาถึงบ้านปากทาแล้ว และกำลังเคลื่อนกองกำลังขึ้นมา ซึ่งอีกไม่นานก็จะถึงและรวบรวมเอาอาณาเขตของเจ้าฟ้าขุนจิงไว้อย่างง่ายดาย เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการปะทะและการนองเลือด กองประชุมของเจ้าฟ้าขุนจิงก็เลยตกลงแต่งตั้งให้คนไปเจรจากับฝ่ายฝรั่งเศสด้วยสันติวิธี โดยกองประชุมได้แต่งตั้งให้ขุนอ่อนพญาศรีวิชัย อุวันนะ สด่าโป อุบิงหย่ามะและลูกบ้านอีกสองคนรวมเป็นเจ็ดคนเดินทางลงไปตกลงกับฝรั่งเศส ซึ่งได้ตั้งฐานทัพที่ปากแบ่ง ขณะแต่งตั้งไปถึงปากแบ่งในเดือน 3 ขึ้น 6 ค่ำ ปีรับเร้า คริสต์ศักราช 1894 การเจรจาดังกล่าวดำเนินไปได้ด้วยดี หลังจากนั้นฝรั่งเศสก็ได้มีนโยบายตามแผนการของตนว่า “ตั้งแต่นี้เป็นต้นไปฝรั่งเศสจะเป็นผู้ปกครองรักษาเมืองห้วยทราย” หลังจากนั้น พวกฝรั่งเศสก็เดินทางมาถึงห้วยทรายในเดือน 4 (เดือนสี่เจี๋ย) ขึ้น 10 ค่ำ ปีรับเร้า คริสต์ศักราช 1894 ผู้แทนฝรั่งเศสสองคน ซึ่งผู้หนึ่งเป็นทหาร อีกผู้หนึ่งเป็นฝ่ายปกครอง นอกจากนั้นยังมีทหารเวียดนาม⁶ ซึ่งเป็นทหารรับใช้ของฝรั่งเศส 24 คน นายภาษาซึ่งเป็นคนเขมร 1 คนและทหารลาวซึ่งรับใช้ฝรั่งเศสอีก 6 คน เมื่อมาถึงแล้วพวกฝรั่งเศสผู้หนึ่งชื่อว่า กุสเซผู้หนึ่งไม่รู้ชื่อ พวกเขาได้ใช้พื้นที่ตรงจอมคอยทางใต้ของบ้านห้วยทรายเป็นที่ตั้งฐานทัพฝรั่งเศส โดยให้ชาวบ้านขุดโค่นดินให้ราบเรียบ และปลูกสร้างเรือนที่พัก ซึ่งฝรั่งเศสได้ใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นฐานทัพตลอดมา(สุริยง ส.ห่าน, 2538: 19-25)

ต่อมาฝรั่งเศสได้มีบทบาททางด้านการปกครอง โดยได้อาศัยกองกำลังของเจ้าฟ้าขุนจิงเป็นหลักในการแผ่ขยายอาณาเขตตั้งแต่ฝั่ง(หมุ่มบ้าน)บ้านซาง พูแวง ฝั่ง(หมุ่มบ้าน)สะตุน ฝั่ง(หมุ่มบ้าน)มังกะละและเขตริมน้ำของ(แม่น้ำโขง) มาจนถึง บ้านบุญเรือง ส่วนเขตเหนือตั้งแต่คอยเขยขึ้นมาจนถึงเมืองเมิงเชียงดาว เชียงกกไปหาเมืองลอง เมืองกาง เมืองม้ง ซึ่งเขตพื้นที่เหล่านี้ถือเป็นเขตเมืองสิงที่ขึ้นกับเมืองเชียงตุงเป็นดินแดนของพวกไต(เจี๋ย) ตามบันทึกได้บอกไว้ว่าพวกอังกฤษได้มีอำนาจและยึดเอาเมืองมอญ(พม่า)ไว้ภายใต้อำนาจของอังกฤษแล้ว อีกทั้งอังกฤษยังได้แผ่อำนาจเอาแผ่นดินของเมืองเชียงตุงทั้งหมดไว้ได้และยังได้ข้ามมารวมเอาเขตเมืองสิงไว้อีก ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในปีจุลศักราช 1254 และภายใต้แผ่ขยายอำนาจในครั้งนี้ของทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษนั้น เจ้าฟ้าขุนจิง ได้ลงความเห็นเห็นว่า ประเทศทั้ง 2 ได้วางแผนมากันก่อนแล้วว่าเขตใดใครจะครอบครอง ดังนั้นเหตุการณ์ดังกล่าวจึงได้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน เป็นอันว่านับตั้งแต่ปีคริสตศักราช 1895 เป็นต้นมาฝรั่งเศสและอังกฤษได้ถือเอาเขตน่านน้ำของ(แม่น้ำโขง)เป็นเส้นเขตแดนของตน

และนับตั้งแต่ปีเมืองไถ้ คริสต์ศักราช 1895 ดินแดนของเมืองลาวได้ถูกแบ่งปันจากสองอำนาจล่าเมืองขึ้นซึ่งในที่นี้ คือ ฝรั่งเศสและอังกฤษ โดยถือเอาล่าน่านน้ำของ(แม่น้ำโขง)เป็นหลักขึ้นไปทางเหนือจนถึงเขตแดนเมืองเชียงรุ่ง ติดกับดินแดนของฮ่อหลวง ฝรั่งเศสได้รวบรวมเอาเขตแดนเมืองสิง

⁶ คนลาวในยุคนั้นเรียกคนเวียดนามกลุ่มนี้ว่า “แกว”

เขตแดนหลวงน้ำทา เขตแดนเวียงพูคา(ภูคา) ภูกิน และเขตจอมแก้ว จอมซาง จนถึงฝั่งของแม่น้ำของ(แม่น้ำโขง) รวมทั้งดินแดนของเจ้าฟ้าขุนจิงปกครองให้เป็นอันเดียวกันกับเขตประเทศลาวแล้ว ฝรั่งเศสก็ได้ตั้งชื่อแดนนี้ว่า “ดินแดนทหารที่ 5” เมื่อมีฐานที่ตั้งอันแน่นอนแล้ว ฝรั่งเศสก็ได้เริ่มส่งกำลังทหารขึ้นมาเพิ่มเรื่อย ๆ ส่วนมากเป็นทหารเวียคนามและมีทหารลาวปะปนอยู่ด้วยเล็กน้อย ไม่นานเท่าใดก็มีเจ้าหน้าที่ทางการปกครองขึ้นมาประจำห้วยทราย และถือเอาห้วยทรายเป็นเมืองหนึ่งในภาคเหนือที่มีท่าน “กมมิสแสร” เป็นผู้ปกครอง และถือเอาเมืองสิงเป็นเมืองลง(รอง) ซึ่งฝรั่งเศสเรียกว่า “เดเรเก” การที่ฝรั่งเศสได้ถือเอาห้วยทรายเป็นเมืองหลักก็เพราะคุณงามความดีของเจ้าฟ้าขุนจิงที่ได้มีต่อฝรั่งเศส

เอกสารทางประวัติศาสตร์เมืองห้วยทรายได้มีการกล่าวถึง สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ของเมืองห้วยทรายในช่วงที่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครอง ไว้ดังนี้

สภาพการเมือง เจ้าฟ้าขุนจิงก็ยังมีเกียรติได้เป็นผู้ปกครองแขวงห้วยทรายอยู่ แต่จะต้องมีเจ้าหน้าที่ของฝรั่งเศสเป็นที่ปรึกษาในเรื่องการปกครองและพิธีการทางศาสนาต่างๆ

อีกทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่ท้องถิ่นเมืองห้วยทรายมีรายได้จากการเปิดบ่อนการพนัน สืบเนื่องมาจาก ในช่วงปีใหม่และบุญออกพรรษาของลาวในแต่ละปี ได้มีการอนุญาตให้ชาวบ้านได้ทำบ่อน(สถานที่)ปางลง(กาลิโน)หรือเรียกอีกอย่างว่า บ่อนเล่นการพนัน ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นเวลาเจ็ดวันเจ็ดคืน โดยจะมีประชาชนในเขตท้องถิ่น และต่างแดน เช่น แม่สาย เมืองดก เชียงตุง เชียงของ เชียงแสน เชียงคำ พะเยา เชียงรายจนถึงเมืองลำปางเดินทางมาเล่นการพนัน และ การขูดแก้วของชาวบ้านมาขาย

ส่วนเงินตราที่ใช้ในการเป็นสื่อกลางในการซื้อ-ขาย สินค้า นั้น ก็มีการเริ่มใช้เงินฝรั่งเศส เนื่องจากฝรั่งเศสได้ใช้เงินของตนในการจ่ายเป็นเงินเดือนให้แก่พนักงานและทหาร แต่ในขณะเดียวกันก็ได้มีการนำเอาเงินแท้(เงินหมั้น) เงินครึ่งหมั้น เงินสองบี เงินหนึ่งบี เงินเหรียญสแตนเลสเป็นเงินที่มีมูลค่าห้าอัฐ เหรียญทองแดงมีมูลค่าหนึ่งอัดและครึ่งอัฐมาใช้ปะปนกับเงินฝรั่งเศส ซึ่งในช่วงเวลานั้น การใช้จ่ายด้วยเงินแท้(เงินหมั้น) ก็ไม่ได้ถูกห้ามปรามจากฝรั่งเศสแต่อย่างใด สืบเนื่องมาจากเป็นแผนการหลอกล่อของฝรั่งเศสที่ต้องการให้บรรดาหัวเมืองขึ้นทั้งหลายมีความนิยมชมชอบว่าฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ร่ำรวยและต้องการให้บรรดาหัวเมืองขึ้นมีความไว้นือเชื่อใจฝรั่งเศสมากขึ้น แต่ในระยะต่อมาฝรั่งเศส ได้ผลิตใบเงินที่เป็นกระดาษออกมาใช้แทนเงินแท้(เงินหมั้น) โดยอ้างว่า การใช้เงินแท้(เงินหมั้น)เพื่อแลกเปลี่ยนนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ดังนั้นประชาชนก็ต้องเอาเงินแท้ที่มีอยู่ไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินกระดาษมาใช้ ส่วนอัตราแลกเปลี่ยนของเงินในช่วงเวลานั้น ขึ้นอยู่กับการกำหนดของฝรั่งเศส

สภาพทางด้านสังคมนั้น พบว่า ภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารยังเป็นภาษาเงี้ยว ภาษาจีนกันอยู่ สืบเนื่องมาจากเวลานั้นยังไม่ได้นำภาษาลาวมาใช้

จนถึงปีคริสต์ศักราช 1903 เจ้าฟ้าขุนจิงได้ถึงแก่กรรมรวมอายุได้ 68 ปี ถือได้ว่าเจ้าฟ้าขุนจิงเป็นผู้ที่มีคุณงามความดีต่อบ้านห้วยทรายเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากตลอดสมัยการปกครองของท่าน ชาวบ้านมีสภาพความเป็นอยู่ที่ร่มเย็นเป็นสุขมาโดยตลอด ดังนั้นเพื่อเป็นการให้เกียรติแก่คุณงามความดีที่ท่านมีต่อประชาชน จึงได้มีการทำอนุสาวรีย์ของของท่านถึงเจ็ดวันเจ็ดคืน หลังจากงานปลงศพเจ้าฟ้าขุนจิงได้สิ้นสุดไปแล้ว ทางอำนาจการปกครองของฝรั่งเศสก็ได้ปรึกษาเจ้าขุนมูลนายต่างๆ เพื่อหาผู้ปกครองเขตแคว้นห้วยทรายต่อไป คนทั้งหลายเห็นคุณงามความดีของเจ้าฟ้าขุนจิงที่มีต่อบ้านเมืองก็เลยตกลงเลือกเอาพะกา อูดี หรือ อูดี ผู้เป็นน้องของเจ้าฟ้าขึ้นว่าราชการแทน โดยมีการจัดพิธีแต่งตั้งให้เป็นเจ้าฟ้าปกครองเมืองห้วยทราย ในเดือน 3 ขึ้น 13 ค่ำ ปี รวายนัน จุลศักราช 1266 คริสต์ศักราช 1904 ซึ่งเจ้าเมืองอูดีได้มีฉายานามว่า “เจ้าฟ้าพญาอูดี” ด้วยความฉลาดและพระปรีชาสามารถของท่าน จึงส่งผลทำให้ประชาชนมีความไว้วางใจเป็นอย่างยิ่งตลอดจนเป็นที่เกรงขามของชาวฝรั่งเศส สังเกตได้จาก ฝรั่งเศสจะมีการปรึกษาหารือกับเจ้าฟ้าพญาอูดีเสมอเกี่ยวกับการบริหารงานต่าง ๆ ในเมืองห้วยทราย

ในช่วงที่เจ้าฟ้าพญาอูดีขึ้นมาปกครองนั้น ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างหลักๆ ในเมืองห้วยทรายไว้หลากหลายด้านด้วยกัน ดังนี้ ด้านการทหาร ได้มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เรื่อยๆ โดยมีสลาโป เป็นหัวหน้าเหมือนเดิม

ทางด้านศาสนา เจ้าฟ้าพญาอูดีก็ได้พิจารณาเห็นว่าสมัยเจ้าฟ้าขุนจิงเคยได้ปลูกสร้างกุฏิหอสูงไว้ข้างกลางเมืองหอหนึ่ง และได้กลับกลายเป็นหอโรงร้างอยู่ในขณะนั้น ทั้งนี้ก็เพราะความเห็นของเจ้าสาล่ากาลา ที่เป็นผู้ย้ายวัดลงไปตั้งอยู่ข้างล่างคอย(ภูเข) ทางปากด้านเหนือและชื่อวัดเป็นวัดจองกุม หลังจากเจ้าสาล่ากาลาได้หมดบุญไปแล้วในปีคริสต์ศักราช 1906 เจ้าพญาอูดีพร้อมด้วยขุนนายทั้งหลายได้สร้างอารามขึ้นมาหลังหนึ่งก่อด้วยอิฐและมุงหลังคาด้วยดินขอ เคียงคู่กับกุฏิที่สร้างไว้แต่สมัยเจ้าฟ้าขุนจิง โดยใช้เวลาในการสร้างทั้งสิ้นหนึ่งปี

สำหรับด้านการศึกษา นั้น พบว่า บ้านห้วยทรายในสมัยก่อนหน้าเจ้าฟ้าพญาอูดี การเขียนอ่านส่วนใหญ่ยังเป็นการใช้ภาษาเงี้ยวอยู่โดยตลอด แต่หลังจากการยึดครองของฝรั่งเศสได้มีการนำภาษาลาวและภาษาฝรั่งเศสมาใช้ ในขณะที่เจ้าฟ้าพญาอูดีเห็นดีว่า บ้านห้วยทรายควรมีโรงเรียนสอนภาษาลาวขึ้นหลังหนึ่ง ดังนั้นในปีจุลศักราช 1282 คริสต์ศักราช 1920 พุทธศักราช 2488 บ้านห้วยทรายได้มีโรงเรียนหลังแรก สร้างขึ้นด้วยอิฐและมุงด้วยดินขอ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสก็ได้ส่งครูสอนภาษาลาวและภาษาฝรั่งเศส คนหนึ่งชื่อว่า นายสวน มาสอนนักเรียนที่บ้านห้วยทราย ซึ่งมีนักเรียนชุดแรกประมาณ 10 คน โรงเรียนแห่งนี้ประกอบด้วยชั้นประถมปีที่ 1, 2, 3 เท่านั้น เมื่อนักเรียน

เรียนจบแล้วต้องไปเรียนต่ออยู่เวียงจันทน์ หลังจากนั้น ถ้าใครอยากเรียนต่อก็ต้องไปเรียนต่อที่พนมเปญ(เมืองเขมร) หรือบางคนเรียนจบก็ออกมารับใช้ราชการเลย

ในช่วงที่เจ้าฟ้าพญาอุทิศได้ปกครองดูแลบ้านเมืองห้วยทรายอยู่นั้น พบว่า ชาวบ้านในเมืองห้วยทรายต่างมีวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่สงบ ไม่มีโจรผู้ร้ายแต่อย่างใด แต่ในขณะที่เดียวกันก็เริ่มเกิดกลุ่มต่อต้านฝรั่งเศสขึ้นในพื้นที่เมืองห้วยทรายและเมืองใกล้เคียง อาทิเช่น เมืองเมิง เมืองสิงห์ เป็นต้น

กล่าวได้ว่า ในช่วงปี ค.ศ. 1893-1953 ซึ่งเป็นช่วงที่ลาวตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส นั้น พบว่า เมืองห้วยทรายหรือเมืองหัวของ อันหมายถึง เมืองที่ตั้งอยู่ทางหัวแม่น้ำโขง ถือเป็นเมืองสำคัญอย่างยิ่งทางด้านยุทธศาสตร์การทหารของฝรั่งเศส ตามแนวนโยบายขยายอำนาจของฝรั่งเศสแผ่ขึ้นไปตามลำน้ำโขง อันมีจุดมุ่งหมายในการครอบครองจินตอนใต้ต่อไป(ปารวี ไพบูลย์ยิ่ง, 2545: 22) นอกจากนี้เมืองห้วยทรายยังมีบทบาทในการเป็นจุดขนถ่ายสินค้าของฝรั่งเศสส่งเข้ามาขายที่เชียงของโดยใช้เรือเล็กขนสินค้าข้ามแม่น้ำโขง เพื่อนำไปขายต่อยังจังหวัดเชียงใหม่ และกระจายต่อไปสู่ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร ซึ่งสินค้าจากฝั่งเมืองห้วยทรายที่นำมาขายส่วนใหญ่เป็นของฝรั่งเศส เช่น เหล้า ไวน์ บุหรี่ เครื่องประดับ นาฬิกา เป็นต้น(ปารวี ไพบูลย์ยิ่ง, 2545: 23) อีกทั้งเมืองห้วยทรายยังมีบทบาทเป็นศูนย์บัญชาการของฝรั่งเศสในแถบริมฝั่งแม่น้ำโขงตอนบน ในการควบคุมการเคลื่อนไหวทางการค้าระหว่างฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง สืบเนื่องมาจากฝรั่งเศสต้องการเข้ามามีบทบาทในการควบคุมเส้นทางการค้า จึงพยายามส่ง Lefevre-Pontalis คนของฝรั่งเศสเข้าไปแทรกแซงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำของเมืองเชียงของกับผู้นำท้องถิ่นของฝั่งขวาแม่น้ำโขง และพยายามชักชวนลือที่อาศัยอยู่รอบๆเมืองเชียงของให้กลับมาอาศัยอยู่หมู่บ้านเดิมของตน เหตุผลที่ต้องชักชวนกลุ่มคนดังกล่าวก็เพราะ คนลือถือว่าเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญทางการค้า รองจากกองคาราวานพ่อค้าจีน ณ ช่วงเวลานั้น(Andrew Walker, 1999: 46)

ด้วยเหตุดังกล่าวฝรั่งเศสจึงได้ใช้เมืองห้วยทรายเป็นศูนย์บัญชาการของฝรั่งเศสในการควบคุมความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างคน 2 ฝั่งโขง อีกทั้งใช้รวบรวมสถิติของกองคาราวานพ่อค้าจีนที่ผ่านไปยังเมืองเชียงของ ตลอดจนควบคุมการเคลื่อนย้ายของขมจากฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ในการเดินทางเข้ามาเป็นแรงงานตัดไม้ให้แก่บริษัทอังกฤที่เมืองเชียงใหม่

ต่อมาฝรั่งเศสได้สร้างตลาดขึ้นที่เมืองห้วยทราย ซึ่งถือเป็นชุมชนของชาวเงี้ยว และได้สร้างคลังเก็บข้าวของหมู่บ้านเพื่อให้ชาวขมและลาวมาใช้เป็นที่เก็บข้าวสารหลังฤดูเก็บเกี่ยวแทนที่จะให้มีการขายข้าวให้แก่ไทยดังที่เคยปฏิบัติ(Andrew Walker, 1999:47) อีกทั้งฝรั่งเศสยังมีการเก็บภาษีสินค้าส่งออกต่างๆ เช่น ข้าว กระจวาน จี๊ฝั้ง งาข้าง ปศุสัตว์ เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ของฝรั่งเศสก็เพื่อต้องการควบคุมและมีอิทธิพลทางการค้าเหนือกว่าหัวเมืองสยามในทางตรงกันข้ามกลับ

พบว่า การควบคุมทางการค้าของฝรั่งเศสกลับไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากผู้ส่งออกสินค้าของลาวตอนเหนือได้อาศัยเครือข่ายการค้าของพ่อค้าชาวจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองห้วยทรายและเมืองเชียงของ เพื่อนำสินค้าเข้าสู่สยามมากกว่า นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังมียุทธศาสตร์สำคัญที่นำมาใช้ควบคุมการค้าในแถบแม่น้ำโขงตอนบน คือ การผูกขาดการค้าฝิ่น ฝรั่งเศสมีรายได้เป็นจำนวนมากจากการขายฝิ่นให้กับพ่อค้าชาวจีนจากเชียงตุง ซึ่งการค้าฝิ่นให้กับพ่อค้าชาวจีนนั้น ก็เพื่อเป็นการรักษาเส้นทางการค้าเดิมของพ่อค้าชาวจีนที่เคยทำการค้าขายข้ามแม่น้ำโขงมาก่อนหน้านี้ และจากการผูกขาดการค้าฝิ่นของฝรั่งเศสได้ส่งผลกระทบต่อกองคาราวานพ่อค้าจีน เนื่องจากฝิ่นมีราคาที่สูงยิ่ง

สังเกตเห็นได้ว่า ตั้งแต่ช่วงก่อนที่ฝรั่งเศสเข้ามาจนถึงช่วงที่ฝรั่งเศสเข้ามาครอบครองเมืองห้วยทราย กลุ่มที่บทบาทสำคัญทางการค้าแถบแม่น้ำโขงตอนบน คือ กองคาราวานพ่อค้าจีน พ่อค้าชาวรัฐฉาน และกองคาราวานพ่อค้าชาวลื้อที่เดินทางจากหลวงน้ำทามายังเมืองห้วยทราย ด้วยเหตุนี้ฝรั่งเศสจึงพยายามสร้างระบบเส้นทางการค้าใหม่เช่น การสร้างโกดังเก็บสินค้าที่เมืองหลักต่างๆ ทั้งในลาวและฝั่งไทย คือ เมืองเชียงของ และเมืองเชียงแสน เมื่อฝรั่งเศสมีอิทธิพลเหนือสยาม พยายามให้เวียดนามเหนือเป็นเส้นทางการค้าออกสู่ทะเลของลาว โดยผ่านเดียนเบียนฟู ทั้งนี้เพื่อลดอิทธิพลทางการค้าของจีนในลาว แต่แผนการของฝรั่งเศสไม่ค่อยประสบผลสำเร็จมากนัก

และในช่วงที่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครองเมืองห้วยทราย ไม่เพียงแต่ที่ฝรั่งเศสจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมเส้นทางการค้าในแถบแม่น้ำโขงตอนบน โดยอาศัยเมืองห้วยทรายเป็นศูนย์กลางเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาหน่วยการแพทย์ภายในเมืองห้วยทรายให้มีความเจริญก้าวหน้ามากกว่าไทย ซึ่งเมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในเมืองห้วยทรายแทนฝรั่งเศสได้ใช้โรงพยาบาลเดิมของฝรั่งเศสเป็นที่ให้บริการทางการแพทย์ที่ทันสมัย เห็นได้จาก เมื่อคนไทยในเมืองเชียงของเจ็บป่วยมักข้ามไปรักษาพยาบาลที่เมืองห้วยทราย เพราะมีเครื่องมือแพทย์ที่ดีกว่าและทันสมัยกว่าไทย แต่เมื่อฝรั่งเศสคืนเอกราชให้ลาวในปีค.ศ. 1953 เครื่องมือแพทย์จากฝรั่งเศสถูกส่งกลับ ส่งผลทำให้การสาธารณสุข การรักษาพยาบาลมีคุณภาพด้อยลง โรคภัยต่างๆ เริ่มกลับมาคุกคามคนลาว เป็นเหตุทำให้คนลาวต้องหันมารักษาพยาบาลที่เมืองเชียงของแทน ซึ่งคนลาวที่ข้ามมารักษาฝั่งไทยจะได้รับการผ่อนปรนตามข้อตกลงระหว่างเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นทั้ง 2 ฝ่าย โดยจะออกใบผ่านแดนให้ในกรณีฉุกเฉิน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้โรงพยาบาลเชียงของและโรงพยาบาลเวียงแก่น นอกจากให้บริการแก่คนไทยแล้วยังต้องให้การดูแลรักษาพยาบาลแก่ประเทศเพื่อนบ้านอย่างลาวจนถึงปัจจุบัน

4.3 ช่วงปลดปล่อยเป็นเอกราชปี ค.ศ. 1953-ปัจจุบัน

หลังการได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส เมืองห้วยทรายต้องเผชิญกับปัญหาการเมืองภายในลาวที่มีการแบ่งลาวออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ลาวฝ่ายซ้าย โดยมีขบวนการปลดปล่อยลาว (Pathet Lao) เป็นแกนนำ และ ลาวฝ่ายขวา โดยมีฝ่ายเวียงจันทน์ (Royal Lao Government : RLG) เป็นแกนนำ ซึ่งในช่วงปี ค.ศ. 1962 นั้น พบว่า เมืองห้วยทรายมีบทบาทในการเป็นฐานที่ตั้งของกองกำลังลาวฝ่ายขวา และในขณะเดียวกันก็มีการอพยพของผู้คนจากเมืองสิง เมืองหลวงน้ำทา และเวียงจันทน์ ประมาณ 2,800 คน (Andrew Walker, 2002 : 89) อันประกอบด้วย บรรดาเจ้าแขวง ข้าราชการ ชาวบ้านเผ่าต่างๆ เช่น ไทลื้อ ขมุ ไทดำ แคนแต่น ลาวลุ่ม เป็นต้น เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองห้วยทราย เนื่องจากทหารเวียดนามเหนือ และลาวฝ่ายซ้าย (ขบวนการปลดปล่อยลาว) ได้ตีเมืองสิง และ เมืองหลวงน้ำทาแตก โดยได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามหมู่บ้านน้ำยอน บ้านน้ำเก็งใหม่ บ้านใหม่สิงคำ บ้านคอยแดง บ้านห้วยผึ้ง บ้านห้วยรี บ้านน้ำคุย บ้านน้ำฮู้ บ้านเมืองนัง บ้านเมืองกาง บ้านเมืองลอง บ้านเชียงกก บ้านเมืองสิง บ้านเมืองสะมา บ้านห้วยसान และในเมืองห้วยทราย(ปารวิ ไพบูลย์ยิ่ง, 2545 : 22-31)

สภาพทางเศรษฐกิจของเมืองห้วยทรายภายหลังจากถูกปลดปล่อยและอยู่ในช่วงของสงครามต่อสู้กับคอมมิวนิสต์นั้น พบว่า การค้าดำเนินไปอย่างเข้มข้น พ่อค้าแม่ค้าทั้ง 2 ฝ่ายของแม่น้ำโขง ต่างเดินทางข้ามไปมา เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน โดยตอนเช้าแม่ค้าฝั่งเชียงของจะหาบข้าวสาร ผัก ปลา และของชำ ไปขายตลาดเช้าในเมืองห้วยทราย หากกลับจะนำสินค้าเล็กๆ น้อยๆ จำพวกสินค้าปลอดภาษีหลากหลายชนิด อาทิเช่น เสื้อมองตา กุ เครื่องใช้ไฟฟ้า บุหรี่ ของต่างประเทศ จากเมืองห้วยทราย กลับมาขายยังเมืองเชียงของในขณะเดียวกันอาจมีคำถามเกิดขึ้นได้ว่า ทำไมสภาพเศรษฐกิจของเมืองห้วยทรายในช่วงเวลานี้จึงมีความเฟื่องฟูยิ่งนักในเมื่อประชาชนก็กำลังตกอยู่ภายใต้สงครามการต่อสู้ระหว่างลาวฝ่ายซ้ายซึ่งเป็นแกนนำที่มีแนวความคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ กับลาวฝ่ายขวา อันเป็นกลุ่มทางการเมืองที่มีแนวความคิดแบบทุนนิยม ก็สืบเนื่องมาจากการเข้ามาตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกา ณ เมืองห้วยทราย โดยมีบทบาทในการเป็นหน่วยที่ให้การสนับสนุนทั้งเสบียงอาหาร เงิน กองกำลัง ตลอดจนสาธารณูปการต่างๆ เช่น โรงพยาบาล เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลาวฝ่ายขวาในการต่อสู้กับลาวฝ่ายซ้ายในช่วงเวลานั้น

ต่อมาในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองของลาวปี ค.ศ. 1975 และเป็นช่วงที่ลาวฝ่ายซ้าย (ขบวนการปลดปล่อยลาว) ได้รับชัยชนะจากการสู้รบ พบว่า ในช่วงแรกของการปกครองแบบคอมมิวนิสต์นั้น รัฐบาลลาวฝ่ายซ้ายพยายามเข้ามามีบทบาททั้งการค้าภายนอก และมีการจำกัดการค้าภายใน มีการควบคุมราคาสินค้าที่เข้ามาขายในพื้นที่ พยายามสร้างเครือข่ายทางการค้าของรัฐขึ้นมาเองผ่านการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนทางการเงิน นอกจากนี้รัฐบาลลาวฝ่ายซ้ายยังพยายามเข้ามาแทนที่การค้าแบบอิสระ (The Independent Trading System)

ด้วยเงื่อนไขทางการค้าเหล่านี้ ประกอบกับ มีการจัดระบบการปกครองใหม่หลังจากลาวถูกปลดปล่อย ในขณะที่ไทยเองก็เกรงกลัวภัยจากคอมมิวนิสต์ จึงเป็นผลทำให้ใน ปี ค.ศ. 1976 เกิดการปิดพรมแดนการค้าไทย-ลาว รัฐบาลไทย-ลาว ไม่อนุญาตให้มีการค้าขายตามชายแดน ส่งผลทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศลาวหยุดชะงัก มีการตรวจค้นริบสิ่งของ เก็บภาษีสินค้าที่ข้ามไป-มา ในอัตราที่สูงมาก สภาพการค้าชายแดนระหว่างเมืองเชียงของ-เมืองห้วยทรายในขณะนั้นจึงซบเซาลง ส่งผลทำให้พ่อค้าแม่ค้าทางฝั่งเชียงของต้องปิดร้านค้าของตนเองและ อพยพไปทำการค้าในที่อื่นๆ แทน แต่ในความเป็นจริงนั้น คนลาวมีความต้องการสินค้าอุปโภค-บริโภคจากไทยมาก เพราะหลังจากปิดพรมแดนไทย-ลาว ก็ได้มีการปิดพรมแดนลาว-จีน อันเนื่องมาจากในปี ค.ศ. 1979 เกิดความขัดแย้งบริเวณชายแดนระหว่างจีนกับเวียดนามในเรื่องเกี่ยวกับเวียดนามทำการโค่นรัฐบาลเขมรแดงที่จีนให้การสนับสนุนอยู่ก็เลยทำให้จีนปิดพรมแดนติดต่อกับลาวซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเวียดนาม ด้วยเหตุนี้จึงมีการลักลอบนำสินค้าเข้าลาว โดยขนถ่ายกันในตอนกลางคืน ซึ่งเจ้าหน้าที่ลาวในแขวงบ่อแก้ว ยอมผ่อนปรนให้มีการลำเลียงสินค้า เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนในการขาดแคลนเครื่องอุปโภค-บริโภคของชาวบ้านในเมืองห้วยทราย

จนถึงปี ค.ศ. 1983 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวเริ่มดีขึ้น จึงมีการอนุญาตให้เปิดด่านเมืองเชียงของ-เมืองห้วยทราย เป็นจุดผ่อนปรนขึ้นมาอีกครั้งโดยอนุญาตให้มีการค้าขายและเปิดโอกาสให้คนข้ามไป-มา โดยใช้วิธีการจดทะเบียนเป็นหลักฐานและในปีค.ศ. 1986 ทางรัฐบาลลาว ได้มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจจากสังคมนิยมสู่แนวทางทุนนิยมหรือเศรษฐกิจแบบตลาดภายใต้ต้นนโยบายจินตนาการใหม่ที่มีการเปิดประเทศให้นักลงทุนสามารถเข้าไปลงทุนได้ นั่นก็ยิ่งถือเป็นแรงกระตุ้นที่ส่งผลทำให้ในปีค.ศ. 1989 ความพยายามในการเปิดชายแดนเมืองเชียงของ-เมืองห้วยทราย ให้เป็นจุดผ่านแดนถาวรได้ประสบผลสำเร็จ เกิดระบบการจัดการด้านเอกสารเข้า-ออก เช่น มีการออกใบผ่านแดน หรือใบอนุญาตเข้าประเทศให้กับคนต่างชาติอื่นๆ อันเป็นการจูงใจให้คนกลุ่มต่างๆกล้าที่จะเดินทางข้ามไป-มา เพื่อการท่องเที่ยวและเพื่อการค้าระหว่างคนทั้ง 2 ฝั่งโขง และถือเป็นการเปิดโอกาสให้ญาติพี่น้องไทย-ลาว เดินทางไปมาหาสู่กันมากขึ้น ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว ส่งผลทำให้สภาพเศรษฐกิจเริ่มฟื้นคืนกลับมาอีกครั้ง สภาพการค้าเข้าสู่ระบบมากขึ้น โดยมีบุคลากรเข้ามาดูแลเกี่ยวกับสินค้าผ่านแดน นอกจากนี้ยังมีการสร้างท่าเรือบัก หรือ แพขนานยนต์ ท่าเรือข้ามฟาก ท่าเรือขนถ่ายสินค้าขนาดใหญ่ เพื่อรองรับการขนส่งสินค้าจำพวกของกินของใช้ อุปกรณ์ก่อสร้าง อะไหล่ ฯลฯ จากฝั่งไทยข้ามไปขายยังฝั่งลาว

ยิ่งกว่านั้นในปี ค.ศ. 1994 ถึง ปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนจุดผ่านแดนถาวรเมืองเชียงของ-เมืองห้วยทราย เป็นด่านสากล(คุณภาพ 2 ประกะอบ) ส่งผลทำให้การค้าระหว่างชายแดนไทย-ลาว ที่เมืองเชียงของ-เมืองห้วยทราย กลับมาคึกคักและคับคั่งไปด้วยผู้คนที่อยู่ในบทบาทของการเป็นกลุ่ม

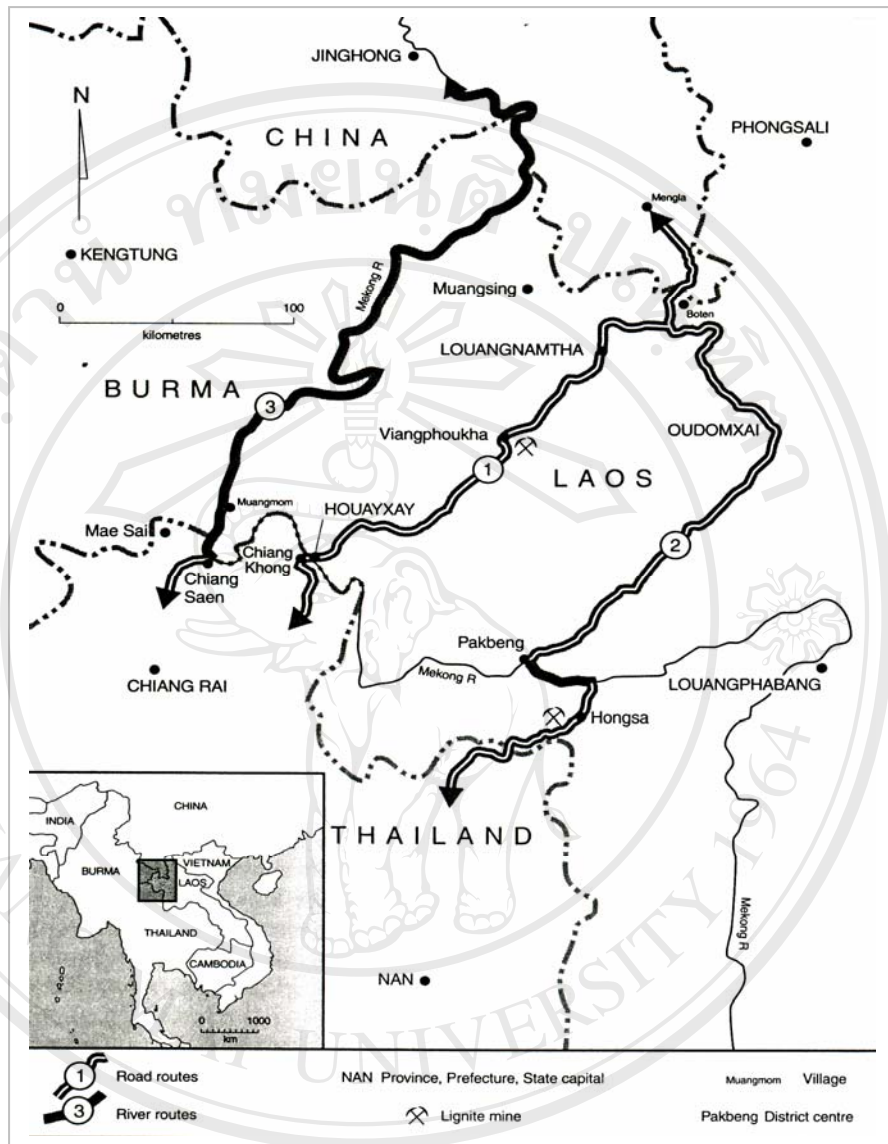

พ่อค้าแม่ค้าท้องถิ่น กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าต่างแดน กลุ่มผู้ซื้อ ตลอดจนกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่เดินทางข้าม
ไปมา

ภาพ 2 ด้านสากลไทย-ลาวอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ปัจจุบัน เมืองห้วยทรายเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ภายในเขตการปกครองของแขวงบ่อแก้ว ซึ่งแขวง
บ่อแก้วมีพื้นที่ทั้งหมด 6,169 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 5 เมือง คือ เมืองห้วยทราย เมือง
ปากทา เมืองผาอุดม เมืองต้นผึ้ง เมืองเม็ง และ 1 เขตพัฒนา คือ เขตพัฒนาน้ำยุง มีอาณาเขต
ติดต่อกับประเทศไทย ด้านอำเภอเชียงของ และ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ทางทิศตะวันตก
ติดต่อกับสหภาพเมียนมาร์ ทางทิศเหนือ ติดต่อกับแขวงอุดมไซ ทางทิศใต้ และ ติดต่อกับแขวง
หลวงน้ำทาและแขวงอุดมไซ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ(ดูแผนที่ 1 ประกอบ)

แผนที่ 1 เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ที่มา: Andrew Walker, 1999: p.78

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

นอกจากนี้ แขวงบ่อแก้ว ประกอบด้วย 353 หมู่บ้าน 24,741 ครอบครัว และมีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 138,663 คน แยกเป็นชาย 67,945 คน หญิง 70,718 คน ประชากรที่อาศัยอยู่ในแขวงบ่อแก้วมีทั้งที่เป็นกลุ่มคนลาวและกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิเช่น ขวน พวน เจี้ยว ไทเหนือ ไทดำ ขมุ ละเมด สามด้าว ก้อกู่ มูเซอคำ มูเซอขาว ม้ง เข้าแลนแตน เป็นต้น คณะเกล้าฯ ประปนกันไป ประชากรส่วนใหญ่ของแขวงบ่อแก้วจะประกอบอาชีพค้าขายตามแนวชายแดนของประเทศไทยและจีน มากที่สุด รองลงมาคือ เป็นกรรมกรรับจ้าง ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ เก็บของป่าขาย เช่น หมากตาล(ลูกตาล) สีสียด หมากเหม้ง เปลือกก่อ ไม้แหม ลูกต้าว(ลูกชิด) และรับราชการ ตามลำดับ

ในส่วนของเมืองห้วยทราย มีพื้นที่ในการปกครองทั้งหมด 6 เขต ประกอบด้วย เขตเทศบาลเมือง เขตพัฒนาน้ำยวม เขตพัฒนาน้ำยุง เขตพัฒนาน้ำจ้วม และเขตพัฒนาหมกตูก-ท่าฟ้า มีประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองห้วยทราย ทั้งสิ้น 56,199 คน แยกเป็นชาย 27,439 คน หญิง 28,760 คน (ข้อมูลสถิติจำนวนประชากร เมืองห้วยทราย, 2005) ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองห้วยทรายส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพรับราชการ ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ประกอบธุรกิจเปิดเรือนพัก ซึ่งมีทั้งหมดประมาณ 15 แห่ง โรงแรม มีทั้งหมด 4 แห่ง ร้านอาหาร มีทั้งหมด 5 แห่ง ร้านค้าในเมืองห้วยทราย มีเจ้าของเป็นทั้งคนลาวและคนจีนแต่จะสังเกตเห็นได้ว่าจำนวนร้านค้าของคนลาวจะลดน้อยลงตั้งแต่ปีค.ศ.2003 ถึงปัจจุบัน ในขณะที่ร้านค้าของกลุ่มคนจีนกลับมีการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น(ดูตาราง 8-9 ประกอบ) สืบเนื่องมาจากสินค้าจีนเข้ามาแย่งส่วนแบ่งทางการตลาดของสินค้าไทยที่พ่อค้าแม่ค้าลาวนำมาขายในตลาดลาว จนเป็นเหตุทำให้พ่อค้าแม่ลาวบางคนเลิกกิจการร้านค้าไป(ฮ้ายหงแก้ว เจ้าหน้าที่แผนกการค้าและแผนการลงทุน, สัมภาษณ์)

ตลอดจนการค้าขายตามแนวชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน(ประเทศไทย) เก็บของป่าขาย เช่น หมากตาล(ลูกตาล) สีสียด หมากเหม้ง เปลือกก่อ ไม้แหม ลูกต้าว(ลูกชิด) และเป็นกรรมกรรับจ้าง

ตาราง 8 จำนวนร้านค้าของพ่อค้าแม่ค้าคนจีนในเมืองห้วยทราย
ตั้งแต่ปีค.ศ. 2004-2005

ปี ค.ศ.	จำนวน(ร้าน)
2004	29
2005	32
2006	35
รวม	96

ที่มา: แผนการค้าและแผนการลงทุน แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว, 2005.

ตาราง 9 จำนวนกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าคนจีนในเมืองห้วยทราย
ตั้งแต่ปีค.ศ. 2004-2006

ปี ค.ศ.	จำนวน(คน)
2004	87
2005	96
2006	130
รวม	313

ที่มา: แผนการค้าและแผนการลงทุน แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว, 2006.

กล่าวได้ว่า ปัจจุบัน เมืองห้วยทรายถือเป็นเมืองที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการและการค้าขายของแขวงบ่อแก้ว โดยมีย่านค้าขายที่สำคัญ ดังนี้คือ

1. ตลาดเช้า ที่ตั้งอยู่ในเขตตัวเมืองห้วยทราย อันเป็นศูนย์รวมของการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าท้องถิ่น อาทิเช่น อาหารสด ผัก ผลไม้พื้นบ้าน และสินค้าประเภทเครื่องอุปโภคบริโภคจากฝั่งไทย เช่น เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋า ผ้าห่ม ถังน้ำ เชือก หม้อ สบู่ ยาสีฟัน พวงซักผ้า เป็นต้น

ภาพ 3 ตลาดเช้าเมืองห้วยทราย

2. ตลาดลาว ตั้งอยู่บริเวณข้างที่ทำการไปรษณีย์ เมืองห้วยทราย ส่วนใหญ่จะเป็นแผงและร้านค้าของคนลาวที่เปิดขายสินค้าประเภทเสื้อผ้า รองเท้า ที่รับมาจากฝั่งไทย แต่จะมีบางร้านที่เปิดขายผ้าจีนของลาว แต่เดิมตลาดแห่งนี้ รัฐบาลท้องถิ่นสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นสถานที่ดำเนินธุรกิจการค้าของกลุ่มคนจีนที่เดินทางเข้ามาทำการค้าขายในเมืองห้วยทราย เมื่อกลุ่มคนจีนไม่ยินยอมเข้ามาใช้พื้นที่นี้ จึงอนุญาตให้พ่อค้าแม่ค้าลาวสามารถเช่าเป็นพื้นที่ขายสินค้าได้

ภาพ 4 ตลาดลาว

3. ตลาดสินค้าจีน ตั้งอยู่ภายในบริเวณบ้านป่าอ้อย เมืองห้วยทราย ซึ่งเป็นศูนย์รวมของการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าจีนทุกประเภท โดยแต่เดิมนั้นตลาดจีนได้ตั้งอยู่ภายในบริเวณบ้านต้นธาตุ เมืองห้วยทราย ในลักษณะเป็นเพิงชั่วคราว ที่ก่อสร้างแออัด ต่อมาได้มีนายทุนจีนซึ่งได้รับการสนับสนุนทางด้านเงินลงทุนจากสมาคมการค้ามณฑลยูนหนาน(Yunnan) มาลงทุนสร้างตลาดจีน

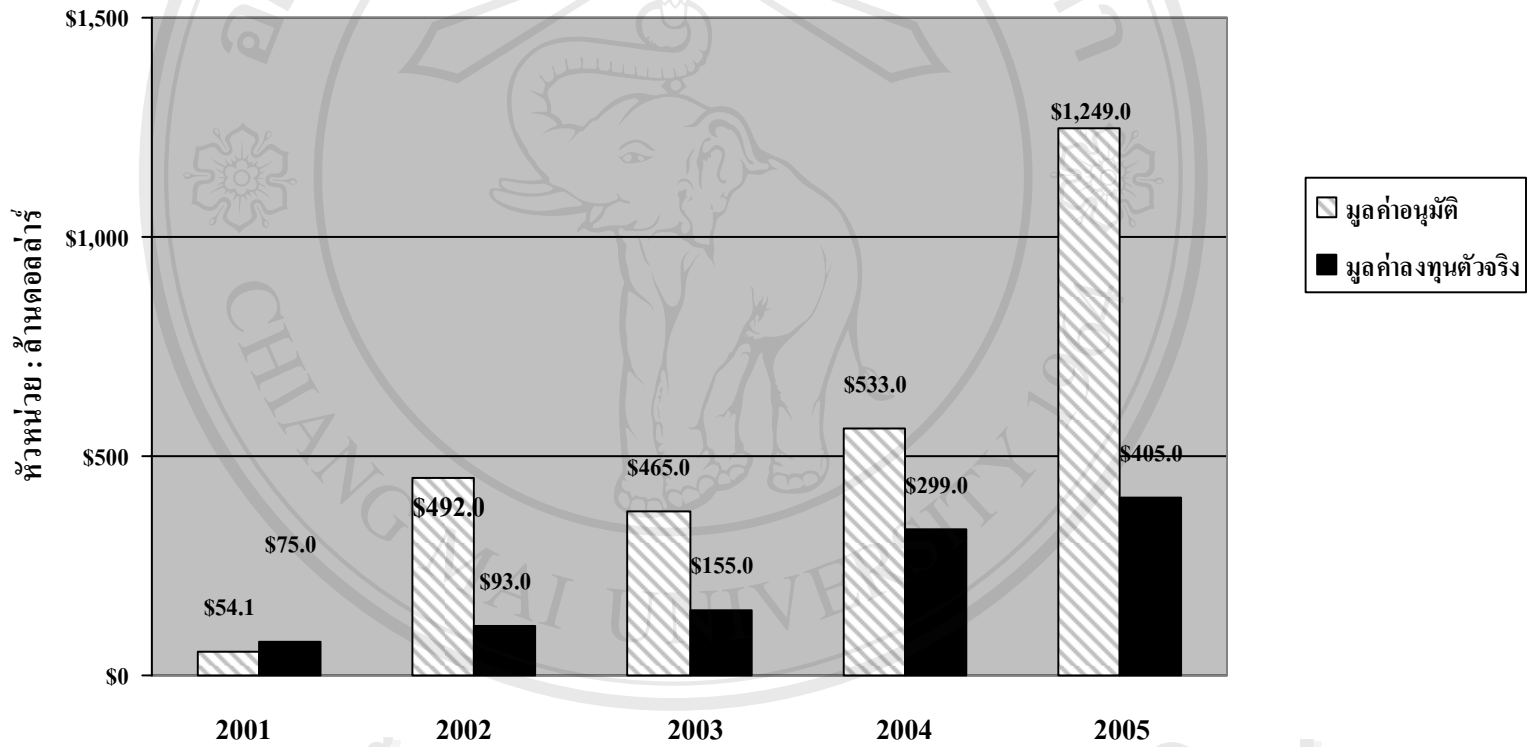
แห่งใหม่ภายในบริเวณหมู่บ้านป่าอ้อยแล้วเปิดให้คนจีนเข้ามาเช่าขายสินค้า ซึ่งกลุ่มคนจีนได้ย้ายเข้าไปอยู่ในตลาดจีนแห่งใหม่ตั้งแต่ช่วงเดือนพฤษภาคม ปีค.ศ. 2006

ภาพ 5 ตลาดสินค้าจีน เมืองห้วยทราย

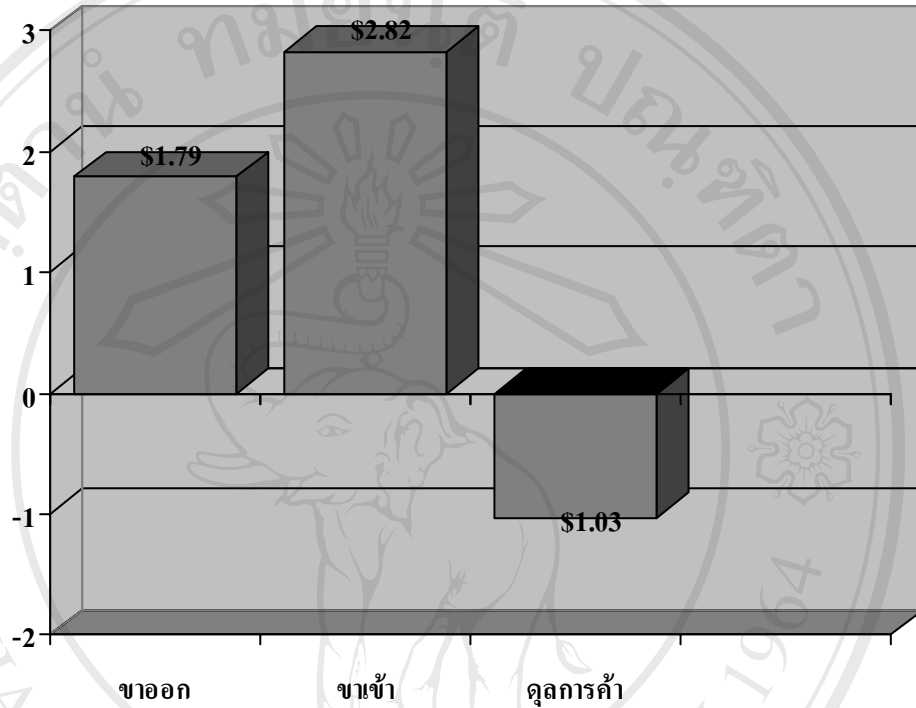
นอกจากนี้ เมืองห้วยทรายยังได้รับบทบาทสำคัญในการเป็นชุมทางเศรษฐกิจของเหล่าบรรดาพ่อค้าแม่ค้าท้องถิ่นและต่างแดน ซึ่งได้เดินทางข้ามไป-มาในการทำการค้าระหว่างชายแดนประเทศไทย-สปป.ลาว ชายแดนสปป.ลาว-สาธารณรัฐประชาชนจีน(เซียงรุ่ง) และตามเมืองการค้าสำคัญต่างๆ ในสปป.ลาว ไม่ว่าจะเป็นปากแบ่ง หลวงพระบาง อุดมไชย หลวงน้ำทา เป็นต้น ตลอดจนเป็นชุมทางเศรษฐกิจของกลุ่มนักลงทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนเป็นจำนวนมาก ดังเกิดได้จากการเพิ่มขึ้นของตัวเลขการเข้ามาลงทุนของนักลงทุนต่างประเทศในเมืองห้วยทรายตั้งแต่ปีค.ศ. 2001-2005 และปริมาณการค้ากับต่างประเทศตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001-2005 (แผนภาพ 3-4 ประกอบ)

แผนภาพ 3 การลงทุนต่างประเทศในเมืองห้วยทราย ปี ค.ศ.2001-2005

แผนภาพ 4 ปริมาณการค้ากับต่างประเทศตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001-2005

ปริมาณการค้า

ที่มา: แผนการค้าและแผนการลงทุน เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว, 2005.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

จากรายละเอียดดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น ผู้ศึกษาได้คาดการณ์เกี่ยวกับบทบาททางด้านเศรษฐกิจของเมืองห้วยทรายในอนาคตว่า เมื่อโครงการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมเส้นทางการค้าทางบก R3E (จากคุนหมิง-เซียงรุ่ง-บ่อเต็น-แขวงหลวงน้ำทา-แขวงบ่อแก้ว เมืองห้วยทราย-เซียงของ) ซึ่งดำเนินการภายใต้โครงการความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region: GMS) แล้วเสร็จ จะส่งผลทำให้สภาพทางด้านเศรษฐกิจเมืองห้วยทรายมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาอีกครั้ง คือ เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น เนื่องจากจะมีการหลั่งไหลเข้ามาของนักลงทุนที่อยู่ในรูปแบบของการลงทุนของทุนต่างชาติ โดยตรงและการร่วมทุนกับท้องถิ่นในการดำเนินธุรกิจการค้าภายในเมืองห้วยทรายจำนวนมากขึ้น เพราะมีความสะดวกและประหยัดเวลาในการขนส่งสินค้า อีกทั้งช่วยลดต้นทุน ซึ่งในขณะนี้ก็ได้เริ่มมีปรากฏการณ์การเข้ามาลงทุนของนักลงทุนต่างชาติเป็นจำนวนมากที่เกิดขึ้นในเมืองห้วยทราย ไม่ว่าจะเป็นนักลงทุนชาวไทยที่เข้ามาลงทุนดำเนินกิจการเกี่ยวกับโรงงานเย็บกระเป๋าหนังและวิสาหกิจพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยวและบริการ หรือ นักลงทุนชาวจีนที่เข้ามาลงทุนดำเนินงานเกี่ยวกับโรงงานประกอบรถจักรยานยนต์ สัมปทานโรงแรม วิสาหกิจโรงงานไม้หิน และบริษัทเจิ้งซัน น้ำหอม เป็นต้น

นอกจากนี้เมืองห้วยทรายยังจะได้รับบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองประตู(Gateway)ทางการค้าของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคน้ำโขงแห่งนี้ อันจะนำไปสู่การเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอื้อประโยชน์ให้แก่จีน ในเรื่องของการเป็นเส้นทางระบายสินค้า เนื่องจากในขณะนี้จีนกำลังเร่งพัฒนาทางฝั่งตะวันตกของจีนให้มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ อันจะเป็นประตูการค้าทางตอนใต้ของจีนสู่กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยผ่านเมืองห้วยทรายของลาวและเมืองเซียงของ ของประเทศไทย

ไม่เพียงแต่ที่เมืองห้วยทรายจะได้รับประโยชน์จากการขยายตัวทางการค้าที่เกิดขึ้นเท่านั้น ผลกระทบที่ตามมาจากการขยายตัวทางการค้า คือ ผลกระทบทางด้านสังคมต่อคนในชุมชนไม่ว่าเป็นการเคลื่อนย้ายของแรงงานราคาถูกจากจีนภาคใต้ ปัญหาผู้หญิงโสเภณีจากจีนภาคใต้หลั่งไหลเข้ามาทำงานในเมืองห้วยทรายมากยิ่งขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดขึ้นของโรคเอดส์ ปัญหายาเสพติด เกิดสภาวะความแออัดของคนต่างถิ่น เกิดสภาวะของการละเลยประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นผลจากการเข้ามาของวัฒนธรรมอื่นๆ และการตกอยู่ในสภาวะเร่งรีบแข่งขันในการประกอบอาชีพของคนในชุมชน ตลอดจนปัญหาการเปลี่ยนแปลงอาชีพของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าลาวเพราะไม่สามารถทำการค้าขายแข่งขันกับคนจีนได้ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ รัฐบาลลาวควรหันมาให้ความสนใจกับผลกระทบที่

เกิดขึ้น โดยเตรียมหาแนวทาง หรือ นโยบายในการดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบที่กำลังจะเกิดขึ้น เพื่อจะทำให้ทุกภาคส่วนทั้งเศรษฐกิจ สังคม แรงงานได้รับประโยชน์เท่าๆกันจากกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved